

Melína Merkúri: Színésznő, politikus, a kultúra élharcosa (1920–1994)

A görög színésznő és politikus, Melína Merkúri fiatalon, színpadi és filmszínésznőként reflektorfények keresztútjében élt, majd harcolt a Görögországban 1967-ben hatalomra jutó fasiszta junta ellen, később pedig, politikusként, a kultúra népszerűsítéséért és előmozdításáért emelt szót. Sokrétű tevékenységeinek közös pontja az a tűz és szenvedély, amellyel elképzeléseit véghezvitte.

Melína Merkúri ismert színházi színésznő volt Görögországban, mielőtt a Vasárnap soha c. film révén, díjnyertes alakításával nemzetközi hírnévre tett szert. A politikával az 1967-es görögországi puccs hatására lépett kapcsolatba: a hatalomátvételt követő években igyekezett világszerte minden követ megmozdítani az ezredesek juntájának felszámolása érdekében. Miután 1974-ben a demokrácia helyreállt, Merkúri visszatért hazájába, és politikusi pályára lépett. Ő volt Görögország leghosszabb ideig hivatalban lévő kultuszminisztere. A görög és az európai kultúra védelmezőjeként számos eredményt ért el, melyek közül az egyik az Európa Kulturális Fővárosa kezdeményezés létrehozása volt.

María Amalía („Melína”) Merkúri 1920. október 18-án született, ismert athéni családban. Édesapja az Egyesült Demokratikus Baloldal tagja és a későbbi miniszter, Sztamatisz Merkúrisz, nagyapja pedig Athén polgármestere, Szpirídon Merkúrisz volt. Noha családi háttere politikai pályára predesztinálta, több mint négy évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy Melína is felmenői nyomdokaiba lépjen: 1967-től vezető szerepet játszott a katonai puccsal hatalomra kerülő junta elleni harcban.

Aktív politikai szerepvállalása előtt Melína az ország egyik legismertebb színésze volt. 1944-ben végzett a Színművészeti Főiskolán. Egy évvel később ő játszotta a főszerepet Eugene O’ Neill *Amerikai Elektra* c. darabjában, amelyet a Görög Nemzeti Színház vitt színre. A hírnevet Tennessee Williams *A vágy villamosa* c. színműve hozta meg számára 1949-ben, amelyben Blanche Dubois-t alakította. Merkúri röviddel ezután Párizsba utazott, és 1955-ig ott élt. 1955-ben visszatért Görögországba. Miközben olyan klasszikus darabokban szerepelt, mint pl. a *Macbeth* (Shakespeare) és *A pacsirta* (Anouilh), csatlakozott a színházi dolgozók szakszervezetéhez, és ezzel politikai karrierje is elindult.

Az 1950-es évek végén debütált a filmvászonon. A nemzetközi elismerést az Oscar-díjra jelölt *Vasárnap soha c.* film hozta meg számára. A filmben Iliá szerepét alakította, amiért 1960-ban Cannes-ban elnyerte a legjobb női alakítás díját. 1967-ben ismét eljátszotta Iliá szerepét, amikor is a Broadwayen műsorra tűzték a film színpadi változatát. Melína Merkúri éppen New Yorkban játszott, amikor 1967. április 21-én Görögországban a hadsereg tisztjeinek egy szélsőséges csoportja Jeórjiosz Papadópusz ezredes, Sztulianósz Patakósz és Nikólasz Makarézosz tábornok vezetésével magához ragadta a hatalmat. Merkúri hamarosan vezető szerepet vállalt a junta megdöntéséért küzdő emigráció soraiban, aminek következményeképp Patakósz megfosztotta görög állampolgárságától. Erre adott elhíresült válasza az volt, hogy *„görögnek születtem, és göröggént fogok meghalni is. Patakósz fasisztának született, és fasisztaként fog meghalni is.”*

A junta hétéves fennállása alatt Melína a világ több országában is felszóllalt a görögországi diktatúra ellen, felhívta a figyelmet az ország helyzetére, valamint követelte az ezredesek elszigetelését és eltávolítását. Nyílt szembenállása a rezsimmel odáig vezetett,

hogyan Genovában (Olaszország) merényletet hajtottak végre ellene. Merkúri ennek ellenére folytatta kampányát, egészen a junta 1974-es bukásáig.

A demokrácia helyreállítása után Merkúri visszatért Görögországba. Részt vett a párhellén szocialista párt, a PASOK megalakításában, és aktív szerepet vállalt a nők jogaiért harcoló országos mozgalomban. Beválasztották a párt központi bizottságába, majd 1977-ben – országszerte a legtöbb szavazattal – parlamenti képviselővé választották. Ettől kezdődően minden energiáját a politikára és kultúrára fordította.

Amikor a pártja megnyerte az 1981. évi választásokat, Merkúrit felkérték a Kulturális Minisztérium vezetésére. Nyolc évig volt kultuszminiszter; ezalatt az idő alatt a kultusztárcának kiemelt helyet harcolt ki a görög politikában. Kultuszminiszteri vívmányai átalakították az országot: intézkedései nyomán az athéni régészeti lelőhelyeket lezárták a forgalom elől, és egy átfogó oktatási csomag részeként ingyenesé tették a görög állampolgároknak a belépést a múzeumokba és a régészeti parkokba. Merkúri indította el azt a kampányt, amely a Parthenón templom márványfrízeit hivatott visszaszerezni a Brit Nemzeti Múzeumból, ahol jelenleg is ki vannak állítva. Emellett aktívan kiállt a görög szín- és filmművészet mellett.

Egyik legnagyobb eredménye az Európa Kulturális Fővárosa program útjára indítása volt. A címet legelőször Athénnek ítelték oda 1985-ben. A Tanács soros görög elnöksége idején, 1983-ban első ízben hívta össze az akkor még tíz tagállamból álló EU kultuszminisztereit. Ez volt az első ilyen – azóta rendszeressé vált – találkozó. Ezen az 1983-as tanácsülésen Merkúri összefogásra szólította föl kultuszminiszter kollégáit a kulturális tudatosság növelése érdekében annak ellenére, hogy az Európai Gazdasági Közösséget (azaz az Unió elődjét) létrehozó Római Szerződés nem tesz említést a kulturális ügyekről.

1988-ban, a második görög elnökség idején Merkúri szerepvállalása és befolyása tovább mélyült; a politikussasszony lánzsát tört a nagy társadalmi változások előtt álló kelet-európai országokkal folytatott párbeszéd és együttműködés mellett. A hidegháború vége és a vasfüggöny lebontása után Merkúri egyike volt azoknak, akik 1990-ben elindították az elsősorban a közép- és kelet-európai országokra összpontosító Európai Kulturális Hónap kezdeményezését.

Merkúri az 1990-es évek elején – miközben országgyűlési képviselő volt – továbbra is játszott színpadon. Amikor a PASOK 1993-ban újra kormányt alakított, Merkúrit ismét felkérték a kultuszminisztérium vezetésére. Mandátumának célkeresztjében a kultúra és az oktatás összekapcsolása állt.

Melina Merkúri 1994. március 6-án halt meg. Férje Jules Dassin rendező volt, akivel színészi pályáján sokat dolgozott együtt.